

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ТА ПРИКЛАДНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 159.922

© Н. В. Павлик, 2024

orcid.org/0000-0002-5828-606X

<https://doi.org/10.33989/2226-4078.2024.1.298773>

ПАВЛИК Наталія Василівна

*доктор психологічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник, відділ психології праці,
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН
України (м. Київ)*

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАВЛЕНЬ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ГЛОБАЛЬНИХ СВІТОВИХ ЗМІН

У сучасному світі відбувається низка значних трансформацій (змін клімату, тотальної діджиталізації, глобалізації економіки, збройних конфліктів, війн, перебудови міжнародних відносин тощо). У зв'язку з цим перед педагогами, які відповідальні за особистісний розвиток майбутніх поколінь, постає завдання надання учням світоглядних знань з метою їх конструктивної адаптації до нових світових реалій.

У статті представлено аналіз та узагальнення результатів емпіричного дослідження особистісних ставлень сучасних українських педагогічних працівників до глобалізаційних процесів та світових змін. Автором визначено й представлено оригінальну класифікацію глобальних світових змін, до якої належать екологічні, біологічні, соціальні, демографічні, геополітичні, економічні, технічні та культуральні зміни. Для проведення емпіричного дослідження було використано авторську анкету «Ставлення до світових змін», яка базується на процедурах: ранжування запропонованих глобальних світових змін, самооцінювання рівня власної адаптованості до них, а також містить запитання відкритого типу. Аналіз відповідей респондентів здійснювався на основі підрахунку середньостатистич-

них значень рангів, відсоткових показників та контент-аналізу відповідей.

Автором представлено результати детального аналізу анкетування, встановлено вікові особливості прояву особистісних ставлень до глобалізаційних процесів у сучасних вчителів. За результатами дослідження, молоді практикуючі вчителі молоді вчителі 25-39 років порівняно з майбутніми й досвідченими педагогами виявляються найбільш активною й креативною частиною педагогічної спільноти. Вивчення особистісних ставлень педагогів надало можливості визначити особливості їх психологічної адаптації до сучасних умов. Найбільш складними до адаптації виявилися соціальні та біологічні зміни.

Контент-частотний аналіз змісту особистісних ставлень педагогів до глобальних світових змін дозволив визначити 8 кластерів чинників (соціальних, політичних, екологічних, діяльнісних, психологічних, світоглядно-культуральних, базово-незалежних й духовних), що зумовлюють світові зміни, й відповідні психологічні детермінанти психологічної адаптації до них.

Усвідомлення педагогічними працівниками сутності глобальних світових змін й формування системи зрілих особистісних ставлень до них – є основою розвитку адаптаційних можливостей в період подолання кризи й реформування суспільних відносин у нашій країні.

Ключові слова: *глобальні світові зміни, особистісні ставлення, педагогічні працівники, психологічні механізми розвитку, психологічна адаптація.*

Постановка проблеми. Сучасний світ наблизився до епохи глобальних трансформацій. Соціальний, економічний, політичний, розвиток людства має ознаки глобалізації: зростають міжнародна інвестиції, торгівля, розвиваються системи глобального менеджменту, значно зросли темпи діджиталізації усіх галузей. Нові тенденції впливають на усі життєдіяльність людей, трансформуючи образ звичного життя людства.

Проте, як зазначають дослідники, глобалізація, відкриваючи можливості для технічного та економічного зростання, має й негативні наслідки, які призводять до екологічних, біологічних демографічних втрат, що створює загрозу життю людства (Корсунський, 2020).

Отже, сучасні світові тенденції змінюють образ життя усього людства. Тому для кожної людини неминучим стає пошук власного місця у новій світовій системі (Павлик, 2023).

Аналіз останніх досліджень Сучасні українські педагоги працюють в умовах війни. Вони несуть відповідальність не тільки за своє життя, а й за життя учнів. Перед ними постає завдання надання майбутнім поколінням світоглядних (духовних, психологічних та спеціальних) знань, формування у них зрілих особистісних ставлень, розвитку психологічних механізмів конструктивної адаптації до нового світового устрою.

Як відомо, професійний вчитель працює з учнем переважно власною особистістю, що надає йому можливості передавати на підсвідомо-емоційному рівні певні установки. Тому сучасний педагог має опанувати систему конструктивних ставлень до нових світових реалій.

Слід зазначити, що психічний стан сучасних українських педагогів є не завжди стабільним унаслідок високої психічної напруги, невизначеності. Їм доводиться здійснювати професійну діяльність в умовах суперечливих вимог, які зумовлюють тиск з боку академічних кіл, експертів, адміністрації тощо (Anamuah-Mensah, 2011). Така емоційна напруга зумовлює професійне вигорання педагогів, що негативно впливає на якість їх професійної діяльності (Галян, 2023, с.138).

Проблеми розвитку самоусвідомлення вчителя та активізації адаптаційних можливостей викликають значний інтерес сучасних дослідників (Rizquha, 2023; Žydžiūnaitė, & Daugėla, 2020; Astanova, 2022; Nguyen & Duong, 2022; Rostami, et al., 2023). Проте, слід зазначити, що досліджень особистісних ставлень педагогів до світових змін до останнього часу немає. Саме тому у статті ми пропонуємо розгляд результатів емпіричного дослідження ставлень сучасних українських педагогічних працівників до глобальних світових змін.

Отже, *метою* статті є висвітлення результатів дослідження особливостей ставлень сучасних педагогів до глобальних світових змін.

Для досягнення мети постають наступні *завдання*:

- 1) визначити класифікацію глобальних світових змін;
- 2) розробити інструментарій експериментального вивчення особистісних ставлень вчителя до світових змін;
- 3) проаналізувати й узагальнити вікові та психологічні особливості ставлень сучасних українських педагогів до глобалізаційних процесів у світі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Базуючись на аналізі наукових джерел, нами сформульовано такі узагальнення.

Глобальними є зміни, які стосуються всього світу й потребують координованої співпраці представників різноманітних галузей всіх країн (Глобальні проблеми людства).

Особистісне ставлення формується в оціночному вимірі людини й базується на сприйнятті певного явища. Воно виступає стимулом для певних переконань, почуттів і поведінки. Ставлення має три компоненти – *когнітивний, емоційний і поведінковий* (Павлик, 2017). Ставлення до світових змін відбиває те, що людина думає стосовно глобалізаційних процесів у світі, що вона відчуває, як викладає цю інформацію, яку стратегію дій пропонує щоб адаптуватися до світових змін. Усвідомлені особистісні ставлення є психологічним підґрунтям адаптації людини до умов існування.

Для вивчення особливостей ставлень вчителів використувався метод анкетування. Нами було розроблено *класифікацію* глобальних світових змін (екологічних, біологічних, соціальних, демографічних, геополітичних, економічних, технічних та культуральних) та їх наслідків (Табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація глобальних світових змін та їх наслідків

Глобальні світові зміни	Наслідки світових змін
Екологічні зміни – кліматичні аномалії, урагани, посухи, танення льодовиків, повені.	Забруднення водойм, ґрунтів, повітря.
Біологічні зміни – нові хвороби, епідемії, пандемії.	Обмежувальні заходи.

Демографічні і міграційні зміни – зниження народжуваності, міграція населення	Старіння населення, неконтрольована міграція.
Соціальні зміни – зростання соціальної нерівності, загострення проблем між владою і суспільством.	Недовіра людей до влади, громадянські конфлікти.
Технічні зміни – технічна революція, впровадження штучного інтелекту, роботизації та діджиталізації у різні сфери праці.	Техногенні катастрофи у центрах світового впливу та на їх периферії.
Геополітичні зміни – криза міжнародних відносин, конфлікт між основними геополітичними гравцями за зони впливу, глобалізація та перерозподіл світової економіки, фрагментація торгово-економічних просторів, міжнародна система як багатополосний світ з декількома центрами сили.	Інтеграція з традиціями і цінностями американо-європейської культури.
Економічні зміни – зростання економічної нерівності, криза середнього класу, гуманітарні кризи.	Зростання зовнішніх боргів, підвищення податків, зменшення соціальних виплат.
Культуральні зміни	Поглиблення кризи міжнародних відносин, розростання меж та кількості транскордонних конфліктів, створення нових зон напруги, війни, загрози глобального тероризму.

Усвідомлення сутності світових змін сприяє формуванню зрілих, ставлень до них, що, у свою чергу, є основою гармонійної поведінки, особистісного й професійного розвитку особистості.

Для проведення дослідження використовувався метод анкетування.

Нами було розроблено анкету «*Ставлення до глобальних світових змін*» (авт. Н. В. Павлик). До складу анкети увійшли три завдання.

У першому завданні представлено перелік з восьми кластерів світових змін (екологічних, біологічних, демографічних, соціальних, економічних, технічних, геополітичних та культуральних) з інструкцією: Проранжуйте глобальні світові зміни в порядку зростання ступеня складнощів Вашої адаптації до них: (1 – найлегше до адаптації... 8 – найскладніше до адаптації).

У другому завданні пропонується оцінити за 10-бальною шкалою, наскільки Ви вважаєте себе адаптованим до глобальних світових змін.

У третьому завданні педагогічним працівникам пропонується оцінити, наскільки вони готові говорити з учнями про глобальні світові зміни: викладати цю інформацію, відповідати на складні світоглядні запитання.

Завдання 4-6 містять запитання відкритого типу:

- Як Ви гадаєте, чому епідемії, кризи, війни, катастрофи відбуваються по усьому світу?
- Як Ви гадаєте, хто винний у виникненні війн та різноманітних криз (епідемій, війн, екологічних, економічних криз, техногенних катастроф тощо)?
- Що Ви можете запропонувати щодо покращення адаптації сучасної людини до глобальних світових змін?

Надійність авторської анкети встановлювалася за допомогою перевірки її внутрішньої узгодженості (коефіцієнт Альфа-Кронбаха становить 0,853), що свідчить про узгодженість запитань і надійність анкети.

Бланк анкети «Ставлення до глобальних світових змін»

№	Запитання	Відповідь
1	Проранжуйте глобальні світові зміни в порядку зростання ступеня складнощів Вашої адаптації до них: (1 – найлегше до адаптації... 8 – найскладніше до адаптації)	
1.1	Екологічні зміни – кліматичні аномалії, урагани, посухи, танення льодовиків, повені, забруднення водойм, ґрунтів, повітря.	

1.2	Біологічні зміни – нові хвороби, епідемії, пандемії та обмежувальні заходи	
1.3	Демографічні й міграційні зміни – зниження рівня народжуваності, старіння населення, неконтрольована міграція.	
1.4	Соціальні зміни – зростання соціальної нерівності, загострення проблем між владою і суспільством, громадянські конфлікти, війни	
1.5	Економічні зміни – зростання економічної нерівності, криза середнього класу, гуманітарні кризи, зменшення соціальних виплат.	
1.6	Технічні зміни – технічна революція, впровадження штучного інтелекту, роботизація та діджиталізація різних сфер праці.	
1.7	Геополітичні зміни – криза міжнародних відносин, глобалізація та перерозподіл світової економіки.	
1.8	Культуральні зміни - євроінтеграція з традиціями й цінностями американо-європейської культури.	
2.	Наскільки Ви вважаєте себе адаптованим до світових змін? (1 – зовсім не готовий до змін... 10 – повністю адаптований)	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
3	Оцініть, наскільки Ви готові говорити з учнями про світові зміни: викладати цю інформацію , відповідати на складні запитання? (1 – зовсім не готовий викладати... 10 – цілковито готовий)	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
4	Як Ви гадаєте, чому епідемії, кризи, війни, катастрофи відбуваються по усьому світу?	
5	Як Ви гадаєте, хто винний у виникненні війн та різноманітних криз (епідемій, війн, екологічних, економічних криз, техногенних катастроф)?	
6	Що Ви можете запропонувати щодо покращення адаптації сучасної людини до глобальних світових змін?	

Дані, отримані за допомогою зазначеної анкети, надають дослідникові інформацію щодо особистого ставлення педагога до світових змін, чинників їх виникнення, декларованого рівня адаптації педагога до них та можливих шляхів покращення адаптації до сучасних умов.

У дослідженні взяли участь 97 педагогічних працівників віком 16-66 років. Серед них: 45 *майбутніх педагогів* (студенти III-IV курсів Обласного коледжу «Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А.С.Макаренка» Полтавської обласної ради за спеціальністю 013 «Початкова освіта»), 27 *молодих педагогів-початківців* віком 25-39 років м. Кременчук, які мають педагогічний стаж 2-7 років, й 25 *досвідчених педагогічних працівників* 40-66 років (вчителів початкової школи, вихователів, методистів, психологів, адміністрації) СНВК «Лілея» міста Києва.

Процедура проведення дослідження полягала у анкетуванні респондентів за авторською анкетною Н. В. Павлик. Порівняльний аналіз результатів було проведено шляхом порівняння показників у трьох вікових категоріях педагогічних працівників: майбутніх вчителів (до 24 років), молодих вчителів (25-39) років і досвідчених вчителів (40-66 років).

Обробка анкетних даних проводилася шляхом підрахунку середньоарифметичних показників рангів за кожною світовою зміною, а також підрахунку відсоткового розподілу респондентів за іншими показниками з подальшим змістовим аналізом отриманих результатів.

Результати опитування показали наступні тенденції у ставленнях педагогічних працівників до глобальних світових змін.

Середньостатистичні показники рангу світових змін за критерієм складності адаптації відображено на Рис. 1.

Слід зазначити, що процедура ранжування світових змін сприяла усвідомленню й рефлексії педагогами сутності самих змін та свого ставлення до них, що надало дослідникові матеріал стосовно системи цінностей педагога.

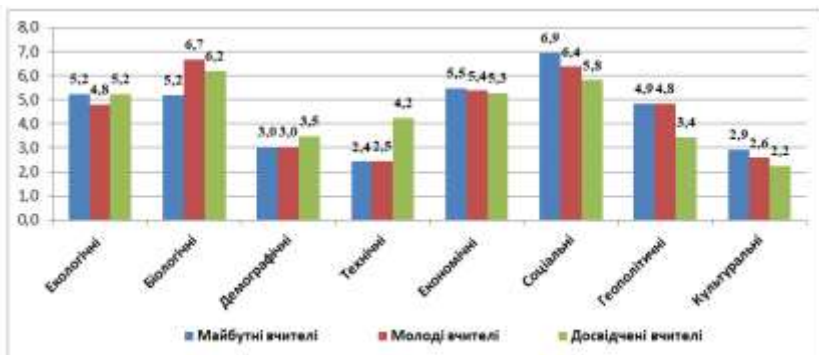

Рис. 1. Середньостатистичні показники рангу складності адаптації педагогічних працівників до світових змін.

Ми виходили з положення, що світові зміни, які отримують вищий ранг за критерієм складнощів адаптації до них, є найбільш значущими, а тому й адаптація до них відбувається складніше. Тож, можемо припустити, що зміна найбільш значущих для людини цінностей відбувається більш психотравматично, а зміна менш значущих цінностей не так суттєво впливає на життя й діяльність особистості, що полегшує адаптацію до неї.

1. Аналіз середньостатистичних показників рангу складності адаптації до світових змін показав, що:

1.1. Найбільш складними для адаптації педагогічні працівники вважають *біологічні* (нові хвороби, епідемії, пандемії) та *соціальні* (зростання соціальної нерівності, громадянські конфлікти) зміни.

Слід нагадати, що дослідження проводилося протягом 2023 року, коли українські громадяни три роки перебували під впливом довготривалого стресу (2020-2022 рр. – пандемія ковід, 2022-2023 рр. – військовий стан озброєного конфлікту). Тобто ковід і війна дуже налякали наших людей. Дійсно, проблеми фізичного виживання відіграють значну роль. Тому адаптація до стану тривалої загрози життю є досить складною для більшості педагогічних працівників.

Привертає увагу той факт, що адаптація до соціальних змін у молодих вчителів (й особливо у студентів педагогічного коледжу) виявляється більш складною, ніж у досвідчених педагогічних працівників. Можемо пояснити це тим, що життєвий досвід допомагає людині більш спокійно ставитись до складних соціальних ситуацій і більш розважливо приймати важливі рішення в умовах війни й соціальної нестабільності. Студенти ж навпаки сприймають соціальні зміни надто екзальтовано, адже не мають значного досвіду подолання страху й соціальної невизначеності. Проте, до біологічних змін вони ставляться більш спокійно, ніж їх колеги, старші за віком.

1.2. Друге місце за рангом складнощів адаптації посідають *економічні* зміни (зменшення соціальних виплат), *екологічні* (кліматичні аномалії) та *геополітичні* (глобалізація світової економіки) зміни. Цікавою є наступна закономірність: екологічні й економічні зміни виявляються майже однаково досить значущими для усіх вікових категорій педагогічних працівників, а до геополітичних змін молодь й зрілі педагоги ставляться по-різному. Для досвідчених педагогічних працівників криза міжнародних відносин не є значущою, тому вони на відміну від молоді більш легко адаптуються до неї.

Найлегшими для адаптації педагогічні працівники вважають культуральні, технічні та демографічні зміни. Цікавою є тенденція: середньостатистичні показники рангу адаптації до технічних змін (діджиталізації різних сфер праці) у досвідчених педагогів значно вище, ніж у молоді. Ми пов'язуємо це з тим, що молодь має більший досвід опанування сучасними гаджетами й цифровими технологіями ніж особи, старше від 40 років. Проте й для зрілих вчителів адаптація до технічних змін й діджиталізації не є значною проблемою порівняно з біологічними, соціальними та економічними змінами.

Про що можуть свідчити найнижчі показники за рангом складнощів адаптації до культуральних змін (інтеграція з традиціями й цінностями американо-європейської культури)? Мабуть, про те, що основна маса українців вже інтегрувалася у європейську культуру, яка майже нівелювала самотність

української культури, традицій, православної віри. Нажаль, сьогодні основна маса людей готові пожертвувати рідною культурою, своєю вірою, традиціями заради економічного благополуччя й спокою.

Як це може проявлятися? Наприклад, класичний вигляд українки – це довга спідниця, вишиванка, довге волосся. Проте найбільш розповсюдженим одягом більшості сучасних українок (й, зокрема, вчителів) є штани, джинси.

По-друге, соціальні гендерні ролі представників класичної української культури для жінок – це мати, господиня, лагідна, мудра; а для чоловіків – це функція захисника. А що ми бачимо сьогодні серед української молоді? Татування, кар'єризм, childfree, короткі стрижки, фемінізм, й безвідповідальних юнаків, які фарбують волосся, роблять манікюр, педикюр й ховаються від армії. Тут взагалі не йдеться про українську культуру.

По-третє, душею будь-якої культури є **чистота релігійної віри**, молитва, особисті стосунки з Богом. А у нас в країні зараз панує повний релігійний хаос на зразок європейської культури, коли діти не розрізняють день православного Іоанна Хрестителя й язичницького Івана Купали.

Тож, слід звернути на це особливу увагу психолого-педагогічних працівників закладів дошкільної та початкової освіти й проводити серед вихованців рольові ігри, які спрямовують на засвоєння вищих взірців православного віросповідання, класичної естетики й вітчизняної культури.

Проте, хоча оптимістично зазначити, що серед опитаних є 10% вчителів, які все ж-таки мають пріоритетними цінності вітчизняної культури й адаптуватися до західної культури їм в карай важко.

2. На завдання оцінити себе за 10-бальною шкалою, на предмет власної адаптованості до глобальних світових змін третина опитаних педагогічних працівників (34,78 %) вважають себе добре адаптованими, близько половини опитаних від генеральної сукупності (52,17 %) – вважають себе частково адаптованими. 13,1% респондентів відчувають власну неадаптованість

до світових змін, зокрема, до війни, й потребують психологічної допомоги.

Відсотковий розподіл педагогічних працівників різних вікових категорій за рівнем відчуття адаптованості до світових змін відображено на рис. 2.

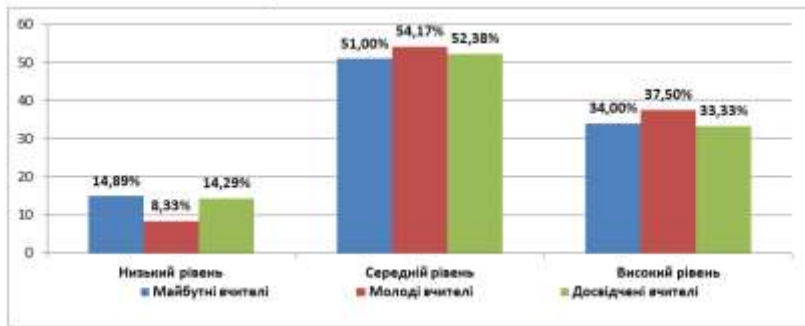

Рис. 2. Відсотковий розподіл педагогічних працівників різних вікових категорій за рівнем відчуття власної адаптованості до світових змін.

З діаграми видно, що основна частина педагогічних працівників з усіх вікових категорій відчувають часткову адаптацію до світових змін (знаходяться на середньому рівні). Відсоток вчителів, які відчувають себе адаптованими, у 2,5 рази вище ніж тих, хто відчуває власну дезадаптацію до сучасних умов війни та світових змін. Привертає увагу той факт, що з поміж трьох вибірок педагогічних працівників за критерієм адаптованості значно відрізняється вибірка молодих вчителів 25-39 років, яка демонструє на відміну від інших категорій педагогів вищі показники високого та середнього рівня відчуття адаптованості при нижчих показниках відчуття дезадаптованості. Забігаючи наперед, зазначимо, що далі ця тенденція підтверджується результатами подальшого психодіагностичного дослідження.

Тож, можемо зробити висновок: вчителі 25-39 років більш гнучкі й адаптивні на відміну від студентів та досвідчених педагогів.

3. Також цікавим є факт: не всі вчителі, які відчувають себе адаптованими до сучасних умов, готові говорити про світові зміни з учнями й відповідати на складні запитання. Так, 42,39 % педагогічних працівників готові викладати складний матеріал світоглядного характеру про глобальні світові зміни, у той час, коли лише 34,78 % вчителів відчувають власну адаптованість до них. І навпаки, спостерігались неординарні випадки, коли вчитель відмічав, що відчуває часткову адаптованість, але готовий розповідати про світові зміни учням. Цей факт може свідчити або слабку саморефлексію педагога, або про його гіпервідповідальність.

42,39% педагогічних працівників вважають себе частково готовими викладати цей матеріал (тобто, мають середній рівень такої готовності).

15,21% вчителів відчувають себе не готовими говорити з учнями про світові зміни, глобалізацію й причини війни у країні. Принаймні, ці особи рефлексують свій психологічний стан і чесно визнають себе неспроможними викладати те, чому їх не вчили у професійно-педагогічних закладах.

Відсотковий розподіл педагогічних працівників за критерієм готовності *викладати учням* глобальні світові зміни, говорити з ними о причинах війни, нагальних проблемах, відповідати на складні запитання відображено на Рис. 3.

Рис. 3. Відсотковий розподіл педагогічних працівників різних вікових категорій за критерієм готовності викладати учням матеріал про глобальні світові зміни.

З діаграми знов видно, що саме вчителі 25-39 років виявляються найбільш адаптивною й активною категорією порівняно з усіма іншими педагогічними працівниками. Вони мають значно вищі показники високого рівня адаптованості й готовності викладати учням складний світоглядний матеріал при нижчих показниках низького рівня такої готовності.

Це можна пояснити наступним чином: студенти ще не мають достатнього життєвого досвіду, тому не знають відповідей на багато сенсожиттєвих запитань, що зумовлює їхню неготовність викладати цей матеріал. А категорія педагогів 40+ й особливо вчителів похилого віку чудово розуміють, що в цьому світі не все так однозначно, як здається. Тому їх поміркованість стає на заваді їх готовності до викладання складних питань дітям, які далеко не все здатні зрозуміти правильно, аже не мають достатнього життєвого досвіду.

Що ж стосується молодих вчителів, то вони енергійні, активні, творчі, багато чого розуміють, мають певний життєвий й педагогічний досвід, що підштовхує їх до активної професійної діяльності.

4. Для обробки відповідей на запитання відкритого типу нами використовувався контент-частотний аналіз відповідей респондентів.

Змістовий аналіз відповідей на запитання: «Як Ви гадаєте, чому епідемії, кризи, війни, катастрофи відбуваються по усьому світу?» надав можливості визначити 8 кластерів чинників світових змін: екологічні, політичні, соціальні, діяльнісні, психологічні, духовні, світоглядно-культуральні й базово-незалежні чинники. Частотний аналіз відповідей дозволив визначити рейтинг визначених кластерів. Перше місце у рейтингу частот (ч) займають соціальні (ч = 20), політичні (ч = 18) та екологічні (ч = 17) чинники (що свідчить про найбільшу усвідомленість і значущість саме цих категорій). Друге місце посідають діяльнісні (ч = 15) й психологічні (ч = 14) чинники.

Духовні (ч = 7), світоглядно-культуральні (ч = 6) й базово-незалежні (ч = 5) чинники усвідомлюють далеко не всі респонденти, але приємно, що певна частина педагогічної

спільноти принаймні замислюється над світоглядними проблемами, розглядаючи їх крізь призму духовних цінностей людства.

Наведемо далі аналіз відповідей педагогів різних вікових категорій, який розкриває різноманітні форми прояву зазначених чинників.

Соціальні чинники відбивають незбалансованість функціонування соціальних структур, недостатній рівень розвитку його окремих компонентів.

Майбутні педагоги (студенти педагогічного коледжу) до таких чинників відносять: високу народжуваність, низький рівень життя, слабкорозвинену систему державних інститутів, економічну нестабільність, соціальну та економічну нерівність.

Молоді педагоги зауважують на бідності, корупції, фінансовій безграмотності людей, наявності соціальних проблем, соціальної нерівності, дискримінації, глобалізації, релігійної та етнічної напруженості.

Досвідчені педагоги говорять про велику соціальну, культурну та економічну нерівність людей.

Політичні чинники стосуються деструктивних аспектів організації управління суспільним життям на державному рівні.

Майбутні педагоги визначають їх через: людські амбіції, жадібність політиків. Вони вважають, що кризи й війни виникають через те, що людині завжди замало грошей або влади (їй завжди чогось не вистачає).

Молоді вчителі зазначають, що кризи, війни виникають через: зміну влади, суперечності між державами, народами, пропаганду, наративи, геополітику та політичну нестабільність. До того ж, існує категорія людей, яким це вигідно (олігархи).

Досвідчені педагоги також вважають, що причинами війн є політичні відносини між країнами, боротьба за владу, гроші.

Екологічні чинники пов'язані зі зміною природних явищ у наслідок впливу споживацького відношення людей і не належного використання сучасних технологій.

Майбутні педагоги визначають їх як: природні катаклізми, зміни клімату, несвідоме ставлення людей до природи.

Молоді педагоги говорять про кліматичні зміни, геологічні процеси, неправильне використання ресурсів: «Людство використовує величезну кількість природних ресурсів, а багато з них не відновлюються; люди не слідкують за збереженням планети для наступних поколінь». Молоді педагоги висловлюють цікаве припущення, що епідемії можуть виникати шляхом поширення захворювань через швидкість транспорту та активні міжнародні зв'язки.

Досвідчені педагоги також говорять про зміни клімату, екологію; забруднення природи і навколишнього середовища. Причинами тому вважають людей, які ігнорують закони природи, неконтрольовано й нерозумно використовують природні ресурси.

Діяльнісні чинники стосуються окремих аспектів людської діяльності, що перешкоджають гармонійному існуванню суспільства.

Майбутні вчителі відносять до них: введення штучних вірусів, глобалізацію економіки, небажання суспільства бачити проблеми своєї країни нерозумну діяльність і помилки людства: «Люди спрямовують свої можливості та знання в хибне русло».

Молоді педагоги визначають такі прояви деструктивної діяльності (або бездіяльності): недбалість, помилки людей, жага до влади, грошей: «Ми нищимо все живе – і зрештою знищуємо себе».

Досвідчені педагоги також розглядають кризи як результат деструктивної діяльності людини.

Психологічні чинники – це суто внутрішньоособистісні вади, що спричиняють деструктивний розвиток як окремої особистості, так і суспільства в цілому.

Майбутні педагоги визначають їх через:

- байдуже ставлення людей до навколишнього середовища, до інших людей;
- необачність, необережність, безвідповідальність;
- невміння людей домовлятися як між собою, так і з природою.

Молоді педагоги говорять про несвідоме ставлення людей до життя, нездатність засвоювати уроки історії; недооцінювання безпеки.

Досвідчені педагоги відмічають людську недолугість, адже люди не думають про майбутнє.

Світоглядно-культуральні чинники відбивають сутність протиріч, непорозумінь, неузгодженостей між різними культурами на світовому рівні.

Майбутні педагоги стверджують, що війни й кризи виникають через різний світогляд, конфлікти між націями.

Молоді педагоги говорять про різні культури народів, різний менталітет.

На думку досвідчених педагогів, причиною війн є моральна криза, зіткнення демократичного й авторитарного світоглядів.

Молоді й досвідчені педагоги визначають ще кластер духовних чинників, пов'язаних з духовним модусом розвитку людства, з цілісністю Всесвіту, з ціннісною системою суспільства.

Молоді педагоги вважають, що причиною війн, криз є зміна цінностей з духовних на матеріальні: «Людство забуло що таке «добро», багато хто шукає в усьому вигоду, живуть заради грошей, не бачать прекрасного». Вони метафорично описують духовні чинники так: «Світ (природа) натякає нам, що ми загралися у глобалізацію й переоцінюємо свої сили. Ми забули, що людина є частиною природи, тому треба обережно й відповідально ставитись до свого дому (світу) – як дбайливий господар, а не як загарбник».

Досвідчені педагоги також наголошують на агресивності людей при низькому рівні духовності: «Матерні слова змінюють енергетику суспільства».

Слід зазначити, що студенти педагогічного коледжу на духовні чинники взагалі не звернули увагу (можливо, у наслідок недостатнього життєвого та духовного досвіду).

Студенти й молоді педагоги говорять про впливи, які не залежать від людини та її свідомої діяльності (ми назвали їх – базово-незалежні чинники).

Майбутні вчителі вважають, що кризи й війни – це постійний, циклічний, не контрольований людством процес, який відбувався, відбувається та буде відбуватися у майбутньому.

Молоді педагоги припускають, що людей на планеті стає занадто багато, а це створює умови для природнього відбору.

На основі проведеного контент-аналізу відповідей можемо висунути гіпотезу: визначені 8 кластерів можна розглядати як соціально-психологічні механізми розвитку суспільства, які зумовлюють ті чи інші світові зміни.

5. На запитання «Хто винний у виникненні війн та різноманітних криз» думки педагогів поділилися (рис. 4). 32,9% опитаних перекладає відповідальність на політиків та владу, а 40,4% вчителів вважають, що винне в цьому все людство. Це також відповідає провідній ролі соціальних і політичних чинників. 3,8% вчителів відчувають особисту відповідальність за те що відбувається у світі, що свідчить про високий рівень розвитку їх громадянської свідомості, а 5,8% вчителів вважають, що в цьому ніхто не винен, адже війни та кризи, з погляду на історію людства, є циклічним явищем.

Рис. 4. Порівняльний відсотковий розподіл відповідей педагогів різних вікових категорій.

Аналіз діаграми показав, що відсотковий розподіл відповідей педагогів майже не відрізняється між вибірками різних вікових категорій. Можемо припустити, що такий розподіл відображає загальну тенденцію суспільної думки в сучас-

ному соціумі. Проте, деякі відмінності у вибірках педагогів існують. Так, досвідчені вчителі (40-65 років) із більшою обережністю відповідають на це запитання (адже відсоток тих, хто відповів «не знаю» (9,5%) більше ніж у студентів (6,4%) і молодих педагогів (8,3%)). Також ці вчителі порівняно з іншими категоріями (9,5% проти 4,2 % і 2,1%) частіше відчувають власну відповідальність щодо виникнення війн і криз у суспільстві.

Молоді вчителі менш ніж інші намагаються звинувачувати у виникненні криз політиків і уряди (29,2% проти 33,3% і 36,2%) й більшою мірою (8,3% проти 4,3% і 4,8%) висловлюють думку «ніхто не винний», що війни та кризи виникають через складні соціально-політичні та економічні фактори (конфлікти між різними етнічними або релігійними групами, економічні нерівності та бідність, бажання політичної влади, територіальні претензії).

6. Серед відповідей на запитання «Хто винний у виникненні війн і світових змін», які потрапили до категорії «Інше» зустрічаються такі:

- агресор, чоловіки з комплексами меншовартості, які намагаються довести свою значимість у світі;
- суспільство, яке формує особистостей, що прагнуть до помсти, влади, багатства;
- незлагодженість та безкарність; економічна нерівність;
- недостатня підготовленість до надзвичайних ситуацій.

Тож сама процедура опитування змусила педагогічних працівників замислитись над глобальними проблемами людства й певною мірою усвідомити власне ставлення до них, що створило сприятливі умови для проведення дослідження. Усвідомлення сутності світових змін сприяє формуванню зрілих ставлень до них, що, у свою чергу, є основою адаптації й гармонійної поведінки.

Далі було проведено контент-аналіз відповідей вчителів різних вікових категорій на запитання: «Що Ви можете

запропонувати щодо покращення адаптації сучасної людини до глобальних світових змін?»

На основі контент-аналізу відповідей респондентів несподівано для нас було визначено ті ж самі 8 кластерів, які відбивають зміст форм адаптації сучасного людства до світових змін у визначених напрямках (соціальному, політичному, екологічному, діяльнісному, психологічному, духовному, світоглядно-культуральному, незалежному).

Далі наведено контент-аналіз змісту відповідей-пропозицій, наданих педагогами різних вікових категорій.

Пропозиції в соціальному напрямі.

Майбутні вчителі вважають, що підвищення рівня освіти допоможе забезпечити людей знаннями, які допоможуть бути готовими до змін. Основні зусилля суспільства мають бути спрямовані на розвиток технологій, освіти, навчання, наукових досліджень; збільшення гнучкості на ринку праці, адже в умовах змін економіки необхідно, щоб люди були гнучкими у своїй роботі. Тому слід підвищити рівень професійності міністерств (спорту, освіти і науки, охорони здоров'я, безпеки, економіки, культури, інфраструктури).

Молоді педагоги пропонують надати молодому поколінню шанси показати себе у різноманітних сферах.

Досвідчені вчителі також закликають задуматись про майбутнє покоління.

Пропозиції у політичному напрямі.

Студенти, як найбільш активна й безкомпромісна спільнота, вважають, що потрібно змінити владу й пропонують організувати лояльну пропаганду спрямовану на адаптацію різних вікових прошарків суспільства до глобальних світових змін.

Молоді вчителі навпаки наголошують на тому, що має бути довіра до влади.

Досвідчені вчителі пропонують заборонити ядерну зброю, узгодити нові правила співіснування держав.

Пропозиції в екологічному напрямі.

Майбутні вчителі спрямовують увагу на розвиток гнучких технологій, які допоможуть зменшити екологічне навантаження

на планету й підвищити рівень життя людей. Вони вважають, що треба розвивати екологічну свідомість та екологічну культуру; зменшити викид парникових газів; не використовувати те, що може нашкодити світу.

Молоді вчителі пропонують: сортувати сміття, використовувати не пластик, а замінити його еко-матеріалами; зменшити вплив на довкілля шляхом економії енергії, використання екологічно чистих технологій, зниження об'ємів використання пластику.

Досвідчені вчителі говорять, що: треба берегти екологію, змінюватись людям; усвідомлювати те, що планета у нас одна.

Пропозиції у діяльнiсному напрямi відбивають шляхи здійснення конструктивної соціальної діяльності в умовах війни і світових змін.

Майбутні вчителі наголошують на важливості матеріальної підтримки молодих спеціалістів. Для адаптації до світових змін вони визначають такі шляхи:

- розглядати можливі причини та послідовність дій при певних змінах;
- забезпечити доступ до якісної медичної допомоги та здорового способу життя;
- будувати будівлі, які будуть готові пережити будь-які погодні явища;
- більше практики і креативного мислення;
- більше подорожувати, змінювати обстановку навколо себе.

Молоді вчителі пропонують працювати та займатися улюбленими справами, впроваджувати освітні програми з розвитку усвідомлення змін в кліматі, екології, економіці та інших сферах, працювати над покращенням свого життя, використовувати інформаційні технології, що дозволяє швидко отримувати й аналізувати інформацію, сприяє прийняттю правильних рішень.

Досвідчені вчителі закликають правильно використовувати свої можливості, наголошуючи на тому, що людина має не

тільки користуватися благами суспільства, а ще й працювати задля нього.

Пропозиції у психологічному напрямі відбивають шляхи саморозвитку особистості.

Майбутні вчителі пропонують здійснювати психологічну самопомогу такими методами:

- самозаспокоєння (не боятися світових змін, приймати їх, ставитися до них з оптимізмом);
- адаптації до змін (звикати до нових реалій, розвивати себе, йти нога в ногу з часом; вчитись жити в умовах глобальних змін, пристосовуватись до них);
- загартування психічного і фізичного здоров'я, тренування, вихід із зони комфорту (від звичайної розмови з незнайомою людиною до туристичного походу на декілька днів),
- набуття навичок контролю свого емоційного стану, розвиток психологічної стійкості (здатності спокійно реагувати на нестандартні ситуації, легше сприймати виклики життя).
- саморозвиток, самоконтроль, гнучкість та резильєнтність, заняття спортом, набуття навичок вирішення проблем, робота над собою, адже людина сама має дбати про свій психологічний стан, розраховувати на власні сили, свідомо дивитися в майбутнє;
- навчання, самоосвіта, читання книг: треба бути обізнаним в різних сферах, для того щоб конкретно знати як діяти в різних ситуаціях;
- треба залишатися собою, перевіряти інформацію з різних джерел, не відмовлятися від своєї думки та приймати думки інших.

Молоді вчителі пропонують:

- заспокоїтись, прийняти той факт, що в світі все змінюється;
- жити сьогодні, але не забувати про майбутнє, вірити в краще;

- консультиватися з кваліфікованими психологами, налаштовувати себе та інших на щасливе завершення вїйни, планувати життя, мріяти;
- розвивати адаптаційні можливості, бути гнучким до змін, сприймати все по мірі надходження, шукати вихід, а не зациклюватися на ситуації.
- сприймати світ таким, як він є (сьогодні важливо бути готовим до змін);
- розвивати толерантність, відкритість до нових ідей;
- оптимізувати спосіб життя (здорове харчування, правильний розпорядок дня, спорт, духовні практики, читання книг, прослуховування класичної музики, творчість, вдумливе ставлення до свого життя і до світу загалом).

Досвідчені вчителі вважають, що людям слід змінюватись (більше читати, пізнавати, цікавитись), не забувати про вищі цінності, самореалізацію.

Пропозиції у світоглядно-культуральному напрямі.

Майбутні вчителі говорять про необхідність розвитку міжкультурної компетентності.

Молоді педагоги уточнюють: сьогодні слід впроваджувати нові форми співпраці між державами, які дозволять вирішувати проблеми на глобальному рівні; люди повинні розуміти культурні відмінності й навчитися працювати з різними культурами. Це допоможе зменшити конфлікти та сприяти міжнародній співпраці в різних сферах.

Досвідчені вчителі вважають, що людям треба об'єднуватись й поширювати культурний досвід.

Пропозиції у базово-незалежному напрямі спрямовані переважно на ігнорування існуючих загроз, адже «що вже сталося, то нічого з цим не вдієш»;

Майбутні вчителі пропонують: просто прийняти ситуацію і жити далі, як і жили.

Молоді вчителі радять:

- не приймати все близько до серця;
- бачити в своєму житті, в кожному дні щось добре;

- менше читати новин, але бути готовим до змін;
- займатися собою, намагатися не звертати увагу на те, що від нас не залежить;
- рухатися вперед, адже життя продовжується.

Деякі досвідчені вчителі також вважають, що не слід надто перейматися глобальними проблемами.

Пропозиції у духовному напрямі:

Майбутні вчителі закликають розвиватися духовно, змінювати споживацькі звички. Вони пропонують здійснювати моральну підтримку, активізувати прагнення до постійного саморозвитку, адже всі наші дії впливають на інших людей та майбутнє.

Молоді вчителі визначають такі шляхи духовного саморозвитку в умовах світових змін:

- вдосконалення себе та світу навколо;
- постійно відчувати себе, не піддаватися поганому впливу, працювати над собою;
- бути частіше з рідними та друзями, займатися допомогою та ділитися теплом з іншими;
- починаючи з молодшої школи слід пояснювати дітям у відповідності до їх віку, що відбувається у світі, адже кожна людина має усвідомлювати, що від неї залежить наше майбутнє.

Досвідчені вчителі пропонують, передусім, заглянути у себе, побачити власні недоліки й розпочати моральне самовиховання. В педагогічній діяльності слід розвивати потужну систему виховання цінностей; виховувати в дітей співчуття, доброту, любов, бачення краси.

Отже, визначені 8 кластерів пропозицій можна розглядати як систему психологічних детермінант адаптації педагога до світових змін, які вони підсвідомо транслиують учням.

Ми припускаємо, що кожна психологічна детермінанта (екологічна, політична, соціальна, соціально-діяльнісна, психологічна, світоглядно-культуральна, базово-незалежна, духовна) безпосередньо пов'язана з відповідним соціально-психологічним механізмом розвитку суспільства. Але напрями й ступінь

вираженості цих детермінаційних взаємозв'язків є предметом окремого вивчення.

Отже, контент-частотний аналіз змісту особистісних ставлень сучасних педагогів до глобалізаційних процесів сьогодення дозволив визначити 8 соціально-психологічних механізмів розвитку суспільства й відповідні психологічні детермінанти психологічної адаптації особистості до світових змін.

Більш ґрунтовне й всебічне вивчення ставлень та форм адаптації педагогічних працівників до глобальних світових змін, сприятиме побудові комплексної моделі психологічної адаптації, яка може бути покладена в основу новітніх розробок в галузі педагогічної освіти й освіти дорослих.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Глобальні світові зміни можна класифікувати на: екологічні, біологічні, соціальні, демографічні, геополітичні, економічні, технічні й культуральні зміни.

1. Для дослідження ставлень вчителя до глобалізаційних процесів у світі доцільно використовувати анкету, яка припускає процедури ранжування глобальних світових змін, самооцінювання рівня власної адаптованості до них, а також містить запитання відкритого типу.

2. За результатами емпіричного дослідження, найбільш складними для адаптації педагогічні працівники вважають *біологічні та соціальні* зміни. Найлегшими для адаптації є *культуральні, технічні та демографічні* зміни.

3. Молоді вчителі 25-39 років порівняно зі студентами й досвідченими педагогами старше від 40 років виявляються найбільш активною й креативною частиною педагогічної спільноти. Вони, завдяки енергійності й позитиву, що притаманні молодості, адекватно й водночас оптимістично сприймають сучасний стан переживання нашою країною суспільної кризи, пропонуючи найбільш креативні форми психологічної адаптації до світових змін. В цілому, було встановлено, що молоді вчителі віком 25-39 років виявляються найбільш активною й креативною частиною педагогічної спільноти.

4. Контент-частотний аналіз змісту особистісних ставлень педагогів до глобальних світових змін дозволив визначити 8 кластерів чинників (соціальних, політичних, екологічних, діяльнісних, психологічних, світоглядно-культуральних, базово-незалежних й духовних), що зумовлюють світові зміни, й відповідні психологічні детермінанти психологічної адаптації до них.

5. Усвідомлення сутності світових змін сприяє формуванню зрілих, моральних ставлень до них, що, у свою чергу, є основою гармонійної поведінки, особистісного й професійного розвитку педагогічних працівників нашої країни в період подолання кризи реформування суспільних відносин.

Перспективи подальших розвідок розглянутої у статті проблеми полягають у розробці методів гармонізації особистісних ставлень сучасного педагога й розвитку психологічних механізмів його адаптації до глобальних світових змін.

Список використаних джерел

- Гаян І. Особистісні предиктори толерантності до невизначеності майбутніх педагогів. *Інсайд: психологічні виміри суспільства*. 2023. № 10. С. 137–155. URL: <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2023-10-7>
- Глобальні проблеми людства / Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Глобальні_проблеми_людства#:~:text=Стабільну%20версію%20було%20перевірено%2010,язання%20координованої%20співпраці%20всіх%20кр
- Корсунський С. Зовнішня політика в епоху трансформації. Київ : Vivat, 2020. 256 с. URL: <https://nashformat.ua/products/zovnishnya-polityka-v-epohu-transformatsij.-yak-ne-zalyshytys-na-uzbichchi-istorii-920805>
- Павлик Н. В. Психологія гармонізації характеру в юнацькому віці : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. Київ : Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2017. 570 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/719693/1/Дисертація%20всіх%20PDF.pdf>
- Павлик Н. В. Духовно-психологічна специфіка педагогічної діяльності в епоху глобальних світових змін. *Профорієнтація: стан і перспективи розвитку* : збірник матеріалів XIII

Всеукраїнських психолого-педагогічних читань, присвячених пам'яті доктора педагогічних наук, професора Федоришина Бориса Олексійовича. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2023. С. 60–63. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/737532/1/ТЕЗИ%20ФЕДОРИШИНА%20Т ЕКСТ%202023.pdf>

- Anamuah-Mensah J. Teacher Professional Development in an Era of Global Change: Discourse on Teachers' Identities as an Emerging Area of Teacher Professional development. *Secretary, "Africa-Asia University Dialogue for Educational Development" Network Director/Professor, Center for the Study of International Cooperation in Education (CICE)*. Hiroshima University, 2011. P. 50–51. URL: <https://cice.hiroshima-u.ac.jp/wp-content/uploads/2014/03/4-3-6.pdf>
- Astanova D. Teacher's responsibility and adaptability. *Science and Innovation*. 2022. No. 1(6). P. 79–83.
- Nguyen P. H., Duong T. H. Y. Teachers' Adaptability to General Curriculum Reform. *VNU Journal of Science: Education Research*. 2022. No. 38(3).
- Rizquha A. Women's leadership based on interpersonal ability in building teacher self awareness. *Managere: Indonesian Journal of Educational Management*. 2023. No. 5(1). P. 47–57.
- Rostami S., Tavakoli M., Amirian Z. Adaptation and Validation of a Measure for Evaluating Teacher Adaptability in English Teaching Higher Education. *Teaching English as a Second Language Quarterly (Formerly Journal of Teaching Language Skills)*. 2023. No. 42(3). P. 79–115.
- Žydzīunaitė V., Daugėla M. Teacher's professional self-awareness within the interactions with students in higher education: Temporality and relationality. *Acta Paedagogica Vilnensia*. 2020. No. 45. P. 160–174.

References

- Anamuah-Mensah, J. (2011). Teacher Professional Development in an Era of Global Change: Discourse on Teachers' Identities as an Emerging Area of Teacher Professional development. *Secretary, "Africa-Asia University Dialogue for Educational Development" Network Director/Professor, Center for the Study of*

- International Cooperation in Education (CICE)* (pp. 50-51). Hiroshima University. Retrieved from <https://cice.hiroshima-u.ac.jp/wp-content/uploads/2014/03/4-3-6.pdf>
- Astanova, D. (2022). Teacher's responsibility and adaptability. *Science and Innovation*, 1(6), 79-83.
- Halian, I. (2023). Osobystisni predyktory tolerantnosti do nevyznachenosti maibutnykh pedahohiv [Personal predictors of uncertainty tolerance of future teachers]. *Insait: psykholohichni vymiry suspilstva [Insight: psychological dimensions of society]*, 10, 137-155. Retrieved from <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2023-10-7> [in Ukrainian].
- Hlobalni problemy liudstva [Global problems of humanity]*. Vikipediia. Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/Глобальні_проблеми_людства#:~:text=Стабільну%20версію%20було%20перевірено%2010,язання%20координовано%20співпраці%20всіх%20кр [in Ukrainian].
- Korsunskiy, S. (2020). *Zovnishnia polityka v epokhu transformatsii [Foreign policy in the era of transformation]*. Kyiv: Vivat. Retrieved from <https://nashformat.ua/products/zovnishnya-polityka-v-epokhu-transformatsij.-yak-ne-zalyshytys-na-uzbichchi-istorii-920805> [in Ukrainian].
- Nguyen, P. H., & Duong, T. H. Y. (2022). Teachers' Adaptability to General Curriculum Reform. *VNU Journal of Science: Education Research*, 38(3).
- Pavlyk, N. V. (2017). *Psykholohiia harmonizatsii kharakteru v yunatskomu vitsi [Psychology of character harmonization in youth]*. (D diss.). Kyiv: Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/719693/1/Дисертація%20вся%20PDF.pdf> [in Ukrainian].
- Pavlyk, N. V. (2023). Dukhovno-psykholohichna spetsyfika pedahohichnoi diialnosti v epokhu hlobalnykh svitovykh zmin [Spiritual and psychological specificity of pedagogical activity in the era of global world changes]. In *Proforientatsiia: stan i perspektyvy rozvytku [Vocational guidance: the state and prospects of development]: zbirnyk materialiv XIII Vseukrainskykh psykholoho-pedahohichnykh chytan, prysviachenykh pamiaty doktora pedahohichnykh nauk, profesora Fedoryshyna Borysa*

- Oleksiiovycha. (pp. 60-63). Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/737532/1/ТЕЗИ%20ФЕДОРИШИНА%20ТЭКСТ%202023.pdf> [in Ukrainian].
- Rizquha, A. (2023). Women's leadership based on interpersonal ability in building teacher self awareness. *Managere: Indonesian Journal of Educational Management*, 5(1), 47-57.
- Rostami, S., Tavakoli, M., & Amirian, Z. (2023). Adaptation and Validation of a Measure for Evaluating Teacher Adaptability in English Teaching Higher Education. *Teaching English as a Second Language Quarterly (Formerly Journal of Teaching Language Skills)*, 42(3), 79-115.
- Žydzūnaitė, V., & Daugėla, M. (2020). Teacher's professional self-awareness within the interactions with students in higher education: Temporality and relationality. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 45, 160-174.

N. Pavlyk

STUDY OF THE ATTITUDES OF MODERN UKRAINIAN TEACHERS TO GLOBAL WORLD CHANGES

A significant transformations take place in the modern world (climate change, total digitalization, economic globalization, wars, rebuilding of international relations, etc.). Teachers responsible for the personal development of future generations. Teachers have a task of providing students worldview knowledge with the aim of forming mature personal attitudes and constructive adaptation to new world realities.

In the article presented results of empiric research of personality relations of the modern Ukrainian pedagogical workers to the processes of globalization and world changes. The author presented the original classification of global world changes: ecological, biological, social, demographic, geopolitical, economic, technical and cultural changes. The realization of empiric research based on using the authorial questionnaire «Attitudes to world changes». This questionnaire includes a procedures as: ranging of the global world changes, self-assessment of level of own adapted to them. This questionnaire has also the questions of open type.

The analysis of answers of respondents was carried out by count a percent indexes and by content analysis of answers. The author presents the results of a detailed analysis of the questionnaire. The age-specific characteristics of the manifestation of personal attitudes towards globalization processes among modern teachers were established. The

results of the research showed that young teachers aged 25-39 are the most active and creative part of the pedagogical community. The study of personal attitudes of teachers made it possible to determine the peculiarities of their psychological adaptation to modern conditions. Social and biological changes proved to be the most difficult for teachers to adapt.

The content-frequency analysis of the content of personal attitudes of teachers to global world changes made it possible to identify 8 clusters of factors (social, political, ecological, activity, psychological, worldview-cultural, basic-independent and spiritual) that cause world changes, and the corresponding psychological determinants psychological adaptation to them.

Awareness of the essence of global world changes by teachers and the formation of a system of mature personal attitudes towards them is the basis for the development of adaptive capabilities in the period of overcoming the crisis and reforming social relations in our country.

Key words: *global world changes, personality's attitudes, pedagogical workers, psychological development mechanisms, psychological adaptation.*